

УДК 378.147:355.23

Андрій ШАБАЛДАК,

Центр забезпечення навчального процесу Військової академії, м. Одеса

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВІЙСЬКОВОЇ АКАДЕМІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

У статті охарактеризовано структурні складники авторської структурно-функціональної моделі підготовки курсантів військової академії до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу. Основними характеристиками розробленої структурно-функціональної моделі є: її цілісність – всі етапи формування готовності взаємопов'язані між собою і спрямовані на досягнення кінцевого (очікуваного) результату, а за умови зміни зовнішніх умов спостерігається їх стійкий зв'язок; наявність інваріантної (глобальна ціль (мета) і принципи) та варіативної (методи, засоби) частин.

Ключові слова: модель, моделювання, професійна діяльність, курсанти військової академії, дія, праксеологічний підхід.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Вирішення проблеми вдосконалення підготовки курсантів військової академії до професійної діяльності вимагає розробки та реалізації теоретичної моделі, спрямованої на створення ґрунтовної бази знань, практичних умінь і навичок майбутніх офіцерів як основи результативних, ефективних, доцільних професійних дій. За допомогою моделювання передбачалася розробка структурно-функціональної моделі підготовки курсантів військової академії до професійної діяльності на засадах праксеоло-

© Шабалдак А.

гічного підходу. Розроблена модель дасть змогу інтерпретувати основні концептуальні положення дослідження, відобразити його поетапність та педагогічні умови реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. До теоретичних надбань, які стали підґрунтям розробки структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності на основі реалізації праксеологічного підходу, віднесено: наукові підходи до проблеми організації навчання, які дослідники конкретизують стосовно професійної підготовки майбутніх фахівців різного спрямування [1; 2; 3]; до аналізу можливостей використання інноваційних педагогічних технологій в освітньому процесі вищого військового навчального закладу [4; 5]; до моделювання процесу підготовки майбутніх фахівців [6] та ін. Ще одним засадничим чинником у розробці авторської моделі була думка, що процес професійної підготовки курсантів військової академії трактується як складно-організована та динамічна система, в межах якої відбувається праксеологічна підготовка майбутніх офіцерів (засвоєння ними філософії “правильних” дій, збагачення практичних умінь і навичок майбутніх військовослужбовців шляхом участі у праксеологічних професійно зорієнтованих ситуаціях, що моделюють зразки виконання фахових дій тощо), а також патріотичне виховання та розвиток у курсантів емоційно-вольової стійкості [7].

Нині моделювання динамічного освітнього процесу, що вивчається, є однією з основних категорій теорії пізнання, на якій ґрунтуються теоретичні й експериментальні методи наукового дослідження. У словниково-енциклопедичній літературі модель (лат. *modulus* – міра, зразок) розуміється як уявна або матеріально реалізована система, що відображає, відтворює або імітує будову і дію певного об’єкта дослідження (природного чи соціального), використовується для одержання нових знань про нього [8, с. 683], оскільки здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію [9, с. 516]. Необхідно зазначити, що термін “модель” використовується в багатьох видах діяльності: науковій, освітній, медичній, технологічній. Відповідно налічується кілька їх класифікацій.

Незважаючи на низку публікацій, що стосуються імплементації праксеологічного підходу в підготовку майбутніх фахівців, питання моделювання процесу підготовки курсантів військової академії до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу не було предметом наукових пошуків дослідників. У цьому контексті виникає необхідність побудови структурно-функціональної моделі означеного процесу.

Мета статті полягає у висвітленні характерних ознак основних складників структурно-функціональної моделі підготовки курсантів військової академії до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі аналізу сучасних наукових досліджень, де розглядається проблема моделювання процесу професійної підготовки у ВВНЗ [6], встановлено, що науковці тлумачать термін “модель” як штучно створений об’єкт у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм або формул, який є подібним до досліджуваного об’єкта (або явища), відображає та відтворює в простому й узагальненому вигляді структуру, властивості, взаємозв’язки між елементами цього об’єкта. Відтак, моделювання є специфічним методом, який у цілому відображає спосіб вивчення об’єктів на їх моделях – графічному відображенні цілісності педагогічного процесу, що охоплює комплекс складників, спрямованих на реалізацію мети. Резюмуючи та систематизуючи наукові доробки дослідників щодо трактування моделі й моделювання [6], у світлі нашого дослідження розглядаємо модель як спеціально сконструйований об’єкт у вигляді схеми, який відображає в спрощеному вигляді структуру, властивості, взаємозв’язки між елементами цього об’єкту.

Авторський варіант структурно-функціональної моделі підготовки курсантів військової академії до професійної діяльності на основі реалізації праксеологічного підходу репрезентує концептуальне бачення означеного процесу, результатом якого є сформована готовність майбутніх офіцерів до здійснення правильних фахових дій.

У структурно-функціональній моделі відображено взаємодію та взаємозв’язок таких основних блоків: цільового; теоретико-змістового; діяльнісно-праксеологічного; аналітико-результативного.

Початковим елементом моделі є цільовий блок, який охоплює визначену мету дослідження – сформувати професійну готовність майбутніх офіцерів до професійної діяльності на основі реалізації праксеологічного підходу, яка органічно пов'язана з очікуваним результатом та урахуванням теоретико-методологічних основ наукового пошуку.

Теоретико-змістовий блок структурно-функціональної моделі містить концептуальні наукові основи та принципи реалізації праксеологічного підходу. Практикологічний підхід у формуванні готовності курсантів військової академії до професійної діяльності складається з концептуальних наукових основ дослідження, понятійно-категоріального апарату, теоретичної бази та змістового наповнення. Концептуальні засади окресленого підходу в контексті дослідження репрезентуються аксіологічним, негентропійним, системно-орієнтаційним, полісуб'єктним (діалогічним), фасилітарним і середовищним підходами, які спрямовані на всебічне вивчення суттєвих ознак процесу професійного становлення майбутніх офіцерів ЗСУ під час навчання у ВВНЗ.

Концептуальні наукові основи реалізації праксеологічного підходу в підготовці курсантів військової академії конкретизовано на основі сукупності принципів формування змісту й організації навчання майбутніх офіцерів. Поряд з цим ураховувалося, що принципи як регулятивні положення, які визначають особливості організації та конструювання всього освітнього процесу та діяльності його суб'єктів, є наслідком врахування педагогічних закономірностей. Закономірності як об'єктивно існуючі, стійкі зв'язки між явищами визначають загальні орієнтири при відборі й обґрунтуванні принципів [7, с. 44–48], якими є як загальні педагогічні закономірності, так і специфічні, властиві для підготовки майбутніх офіцерів.

Особливість виокремлених закономірностей підготовки курсантів військової академії до професійної діяльності на основі реалізації праксеологічного підходу полягає в тому, що зв'язки, залежності між структурними ланками цього процесу мають переважно ймовірно-статистичний характер. Відтак, частина з них діє постійно, незалежно від дії учасників та умов процесу, інші – виявляються як тен-

денція, тобто не в кожному конкретному випадку, а в статистичному ряді, в певній множині випадків. Закономірності поділяють на об'єктивні та суб'єктивні. Їхня специфіка полягає в тому, що вони відображають стійкі залежності між усіма елементами навчання майбутніх офіцерів – діяльністю педагога, діяльністю курсантів військової академії та об'єктом засвоєння, тобто змістом навчання.

Врахування виявлених закономірностей відбувалось у процесі реалізації загальнодидактичних (науковості, наочності, системності і послідовності, доступності та індивідуалізації навчання) і специфічних принципів (практичної спрямованості, історичності, вибіркової, антиципації, природодоцільності, оптимізації) як основних вимог до організації, змісту і методики проведення лекційних, практичних, лабораторних занять для майбутніх офіцерів.

Діяльнісно-праксеологічний блок структурно-функціональної моделі підготовки курсантів військової академії (ВА) до професійної діяльності на основі реалізації праксеологічного підходу відображає педагогічні методи та форми, які застосовувались у контексті виконання завдань дисертаційного дослідження. Головна особливість навчання курсантів на засадах реалізації праксеологічного підходу полягала в акцентуації їхньої уваги на необхідності раціоналізації та аксіологізації практичної складової фахових дій у майбутній професійній діяльності офіцерів ЗСУ. Врахування цієї особливості в освітньому процесі ВА забезпечувалось ефективним плануванням навчального процесу, сукупністю праксеологічних завдань, зокрема для самостійної роботи курсантів, інтегративним навчально-методичним комплексом праксеологічних професійно зорієнтованих ситуаційних вправ, що входять у “Тренінг формування готовності курсантів військової академії до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу”, авторським методичним забезпеченням вивчення дисципліни “Військова психологія” – “Практикум з курсу “Військова психологія”: праксеологічний аспект”. Особливу увагу в цьому блоці приділено вибору форм, методів і засобів навчання курсантів ВА.

У процесі формування компонентів досліджуваної готовності у майбутніх офіцерів, про що вже йшлося в наших публікаціях [10], ви-

користувалося традиційне навчання (лекція, семінари, практичні та лабораторні заняття) та інноваційні форми та методи (праксеологічна лекція, дискусія, семінар-дискусія, праксеологічні ділові та рольові ігри, практичні заняття, зорієнтовані на раціоналізацію витрат часу в професійній діяльності офіцерів ЗСУ тощо).

Функціонування структурно-функціональної моделі забезпечується шляхом реалізації комплексу педагогічних умов:

- 1) формування позитивної мотивації курсантів до професійної діяльності на основі аксіологізації практичної складової фахових дій;
- 2) фундаменталізація знань курсантів у процесі вирішення праксеологічних професійно зорієнтованих завдань;
- 3) сприяння опануванню досвіду курсантів у здійсненні практичних професійних дій як складових раціональної діяльності офіцера;
- 4) спрямування самоосвітньої діяльності майбутніх офіцерів на опанування стратегій раціоналізації професійних дій.

В аналітико-результативному блоці структурно-функціональної моделі відображено компонентний склад досліджуваної готовності і результат – сформованість у майбутніх офіцерів готовності до професійної діяльності. У моделі відображено органічний зв'язок між чотирма рівнями означеної готовності, що свідчить про можливі прогресивні зміни у формуванні досліджуваного феномену в майбутніх офіцерів, а саме: низький → базовий → достатній → високий рівень.

Викладений матеріал дозволяє зробити такі **висновки**. Розроблена схема авторської структурно-функціональної моделі підготовки курсантів військової академії до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу розглядається як цілісна система цілей і завдань праксеологічного професійно зорієнтованого змісту, взаємопов'язаної навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів освітнього процесу в напрямі раціоналізації фахових дій майбутніх офіцерів, єдності дидактико-методичного комплексу, освітніх результатів та управління якістю навчання. У розробленій моделі враховано теоретичні засади професійної підготовки курсантів військової академії до професійної діяльності, особливості фахової підготовки майбутніх військовослуж-

бовців у ВВНЗ України, принципи реалізації праксеологічного підходу як основи професійного становлення майбутніх офіцерів.

Список використаної літератури

1. Карпова В. В. Сутність компетентнісного підходу в підготовці фахівців вищої школи / В. В. Карпова, І. І. Перута // Теоретичний та науково-методичний часопис "Вища освіта України". Тематичний випуск "Європейська інтеграція вищої освіти України у контексті Болонського процесу". – 2012. – № 3 (додаток 2), Том 2. – С. 52–54.
2. Мельничук І. М. Акмеологічний підхід у підготовці фахівців у вищій школі / І. М. Мельничук, І. І. Перута // Вища освіта України. – 2011. – Додаток 2 до № 3. – Тематичний випуск "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору". – Том VI (31). – С. 260–266.
3. Перута І. І. Наукове обґрунтування акме-синергетичного підходу у підготовці фахівців соціономічних професій у ВНЗ / І. І. Перута, І. М. Мельничук, В. В. Карпова // Вища освіта України. Тематичний випуск "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору". – 2012. – № 1 (Додаток 1). – С. 337–341.
4. Романишина Л. М. Інноваційні технології в підготовці майбутніх фахівців / Л. М. Романишина, О. Я. Романишина // Наукові праці Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Т. Шевченка. – 2007. – Вип. 2. – С. 50–57.
5. Романишина Л. М. Роль універсальних компетентностей у підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників до використання засобів інформаційних технологій [Електронний ресурс] / Л. М. Романишина, І. М. Мельничук. – Режим доступу : www.nbu.vdov.ua/e-journals/Vnads/2012-4/zmist.html
6. Мельничук І. М. Аналіз структурних компонентів моделі системи професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій у вищій школі / Мельничук І. М. // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2010. – Вип. 12 (65). – С. 223–230.
7. Варваров В. И. Психология и педагогика высшей военной школы / В. И. Варваров, В. И. Вдовюк, В. П. Давыдов. – М. : Воениздат, 1989. – 336 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2009. – 1736 с.
9. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

10. Шабалдак А. В. Компоненти, критерії, показники та рівні готовності курсантів військової академії до професійної діяльності на основі реалізації праксеологічного підходу [Електронний ресурс] / А. В. Шабалдак // Молодий вчений. – 2017. – Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/ua/archive/42/>

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Мельничук І. М.

Шабалдак А. В. Структурно-функціональна модель підготовки курсантов военной академии к профессиональной деятельности на основе праксеологического подхода

В статье охарактеризованы структурные составляющие авторской структурно-функциональной модели подготовки курсантов военной академии к профессиональной деятельности на основе праксеологического подхода. Основными характеристиками разработанной структурно-функциональной модели являются: ее целостность – все этапы формирования готовности взаимосвязаны между собой и направлены на достижение конечного (ожидаемого) результата, а при изменении внешних условий наблюдается их устойчивая связь; наличие инвариантной (глобальная цель и принципы) и вариативной (методы, средства) частей.

Ключевые слова: модель, моделирование, профессиональная деятельность, курсанты военной академии, действие, праксеологический подход.

Shabaldak A. Structural and Functional Model of Cadets Training for Professional Activities on the Basis of Praxeological Approach

The structural elements of structural and functional model of cadets training for professional activities on the basis of praxeological approach are described in the article. The main characteristics of developed structural and functional model are: its integrity – all stages of readiness are interconnected and aimed at achieving the final (expected) result, and with changes in external conditions there is stable communication between them; availability of invariant (global aim and principles) and variant (methods, tools) parts.

Author option of structural and functional model of cadets training for professional activities on the basis of praxeological approach represents a conceptual vision of defined process that leads to the result which is formed readiness of the future officers to exercise proper professional activities. The interaction and relationship of main parts, such as: objective; theoretical and contextual; operative and praxeological; analytical and effective are represented in the structural-functional model.

Objective unit covers stated aim of research – to form professional readiness of the future officers to the profession through implementation praxeological approach that is organically linked to the expected result. Theoretical and conceptual block contains scientific foundations and principles of the praxeological approach within formation of cadets' readiness to the professional activity, conceptual and categorical apparatus and meaningful content. Operative and praxeological block of structural and functional model reflects the pedagogical conditions, methods and forms that were used in the context of the tasks of the research. The main feature of training students on the basis of the implementation praxeological approach was the accentuation of their attention on the need to rationalize practical component of professional activity in the future careers of officers of the Armed Forces of Ukraine. The analytical and effective block of structural and functional model shows the component composition of studied availability and result – formation of future officers of readiness for professional activities.

The model shows the organic connection between the designated four levels of defined readiness, indicating a possible progressive changes in the formation of the studied phenomenon in future officers, namely: low – basic – sufficient – high level.

Keywords: *model, modeling, professional activities, cadets, activity, praxeological approach.*